

I hvert nummer stiller Asterisk skarpt på et aktuelt forskningsprojekt fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Denne gang handler det om projektet **Bevægelige søskendeskaber**.

ET VÆRDIFULDT SLID AT VÆRE SØSKENDE

Børn prioriterer højt at være søskende, men det er et slidsomt arbejde, især i skilsmisseg familier med flere hjem, mange søskenderelationer og forældre, der er ivrige efter at skabe søskendeskab mellem sammenbragte børn, viser ny forskning.

Af MARIE PREISLER

At være søskende er en prioritet for mange børn. Noget, de ønsker og har vilje til. Men det kræver også en stor og trættende arbejdsindsats af mange børn, der skal flytte frem og tilbage mellem flere hjem og søskenderelationer. Det viser et næsten afsluttet forskningsprojekt med titlen 'Bevægelige søskendeskaber'.

»Søskendeskab er ikke en given ting. Det er i dag i høj grad et følelsesmæssigt arbejde, man skal gøre, og som børn har stor vilje til. Men det er også slidsomt arbejde, og jo flere søskende, desto mere komplekst kan arbejdet være,« siger Ida Wentzel Winther, projektleder på forskningsprojektet 'Bevægelige søskendeskaber'.

Hun har gennem de seneste to år gennemført et etnografisk studie af måder at være søskende på sammen med Eva Gulløv, Charlotte Palludan og Mads Middelboe Reh-

»Forældre er vigtige, men for nogle af de børn, vi har interviewet, er søskende vigtigere end forældre.«

Forskningsprojektets leder **Ida W. Winther**

der, alle ansat ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) på Aarhus Universitet

Studiet giver indblik i, at der er mange måder at være søskende på i Danmark i dag. Der kan være stor forskel på de søskenderelationer og kompetencer, børn udvikler, hvis de har flere hjem og flere kuld søskende – af forskergruppen defineret som lange og brede søskendeskaber – og når søskende bor samme sted og har forholdsvis få års alders-

forskel – det kalder forskerne for korte og smalle søskendeskaber.

»Lange og brede søskendeskaber kan være mere skrøbelige, og børnene skal slide mere for det væv af relationer, de indgår i, og trættheden ved sliddet er derfor større,« siger Ida Wentzel Winther.

Børns egne oplevelser

80 procent af alle børn har søskende, og det er en udbredt forestilling, at det bedste, man som forældre kan gøre for sit barn, er at give det søskende. Men reelt ved vi meget lidt om, hvad børn og unge i dagens Danmark selv forbinder med at være søskende. Det fylder meget lidt i forskningen og i den faglige og offentlige debat. Det håber forskergruppen at være med til at råde bod på med deres undersøgelse.

»Der er forsket en del i brudte familier og relationer mellem voksne og børn og forældres håndtering af søskendejalousi, men børns egne oplevelser af at have og være

søskende er stort set ikke belyst, og det ser vi som en vigtig opgave at supplere med,« siger Ida Wentzel Winther.

Undersøgelsen ser ikke kun på søskendskab i brudte familier, men de fylder meget i undersøgelsesmateriale, fordi der er mange af dem – 43 procent af alle ægteskaber opløses, og mange af dem afløses af nye forhold med nye søskende. Samtidig er disse lange og brede søskendskaber interessante at undersøge, fordi mange søskenderelationer viser sig særligt tydeligt her, vurderer Ida Wentzel Winther.

En stor del af de 93 børn og unge, som indgår i undersøgelsen, har derfor brudte familier eller familier, hvor nogle medlemmer går ind og ud. Enkelte bor på børnehjem og ungdomspension, og mange har mere end et hjem. Kun en mindre andel lever i en traditionel kernefamilie uden skift i familie- og søskenderelationer.

Mestre i logistik

Et vigtigt formål med undersøgelsen har været at undersøge, hvordan søskenderelationer indgår i børns livs- og mestringsstrategier, især om lange og brede søskendskaber fører til udvikling af særlige samfundsrelevante ekspertiser. Det synes at være tilfældet. I hvert fald er en del børn, der rejser mellem flere hjem og flere hold søskende, mestre i pendling, logistik og omstilling, fortæller Ida Wentzel Winther.

»Børn, der bevæger sig mellem flere hjem, bliver stærkt opøvede i logistik og at fedte ind og ud af relationer. Det kræver stor opmærksomhed og vilje til omstilling.«

Nogle af de børn, der indgår i undersøgelsen, har derfor udviklet den strategi at lave parenteser – eller at koble til og fra – omkring deres forskellige liv: Når de er i det ene hjem, tænker og forholder de sig ikke til det andet hjem. Om denne evne til silotænkning er et gode, siger denne form for undersøgelse ikke noget om.

Forskningsresultaterne viser også, at alle søskende i en sammenbragt familie berøres dybt, når nogle søskende flytter ind og ud. Eksempelvis syvårige Cornelius, hvis forældre blev meget forbavsede, da han fortalte forskerne, at han er skilsmissebarn, for han bor sammen med både sin far og mor. Men han har også to storesøstre, der hver tredje uge bor hos deres anden familie.

»Derfor skal han også håndtere at blive forladt, når de rejser, og at have forskellige roller både i familien og som bror, når de er væk og kommer tilbage,« siger Ida Wentzel Winther. Undersøgelsen viser også, hvordan søskende

skaber samvær gennem medier, via facebook og chat og sms, og hvordan forældre ikke nødvendigvis kender til omfanget og betydningen af denne form for medieret nærvær.

Søskende er vigtige

Hun har som led i forskningsprojektet fulgt og filmet søskendepar, der sammen rejser mellem flere hjem. Her blev det tydeligt, at rejserne både er slidsomme og trættende, men også kan være frisættende rum til at gøre noget alene og sammen. Eksempelvis et søskendepar, der ikke mente, at de havde noget fællesskab under rejserne. Dette blev sagt, mens den ene sad med den andens fødder i skødet og nussede dem under det meste af turen.

»Nogle af disse søskende skaber samvær mellem steder, som de ellers ikke har tid til eller vælger. Der kan opstå mellemtider, mellemrum og mellemværende,« siger Ida Wentzel Winther.

Forskergruppen udfordrer også den udbredte holdning, at det er synd for børn, hvis de ikke vokser op i en kernefamilie.

Forskerne forholder sig ikke til, om det er >

»Der er forsket en del i brudte familier og relationer mellem voksne og børn og forældres håndtering af søskendejalousi, **men børns egne oplevelser af at have og være søskende er stort set ikke belyst.**«

Forskningsprojektets leder **Ida W. Winther**

HVOR BOR MINE SØSKENDES FAR?

Forskerne har fulgt og filmet en række søskende. Drengen fortæller, han gerne vil se, hvor hans halvsøskende bor.

BEVÆGELIGE SØSKENDESKABER

Om forskningsprojektet

Bevægelige søskendskaber er et etnografisk studie af børn og unges oplevelser og opfattelser af at være søskende og af materielle, sociale og kulturelle konteksters betydning for søskendskab.

Knap 100 børn og unge er interviewet og observeret, og en del er filmet.

Det er et integreret forsknings og formidlingsprojekt, hvor slutproduktet ud over videnskabelige artikler er bogen »Hvad er søskende? – Praktiske og følsomme forbindelser«, der udkommer 14. januar 2014 på Akademisk Forlag, og kortfilmen »Bevægelige søskende-

skaber«, der har premiere 6. december 2013.

Projektet er toårigt og finansieret af Egmontfonden med tre millioner kroner plus 1,5 million kroner fra Aarhus Universitet til et ph.d.-stipendium.

Sådan gjorde forskerne

Det primære datagrundlag er interview med og observationer af 93 børn og unge fra hele landet i alderen seks til 32 år, heraf er de 81 interviewet, resten er observeret i samtalegrupper, hvor børn diskuterer temaer

relateret til deres skilsmissefamilie. Mange søskende er interviewet flere gange, og i de fleste tilfælde er søskende interviewet enten sammen eller hver for sig.

Alle interviews blev indledt med, at børnene blev bedt om at tegne deres søskende og forklare, hvem deres søskende er, og hvordan de familært hænger sammen.

Et dusin forældre og en række eksperter er også interviewet, en del børn har taget fotografier af deres søskendeliv, og der er lavet filmede observationer og samtaler i fire familier om hverdagsliv, aktiviteter og deres rejser mellem hjemmene.

Forskerne har prioriteret en meget kollektiv proces og har arbejdet tæt sammen om både interviews, analyse og i skrivefasen.

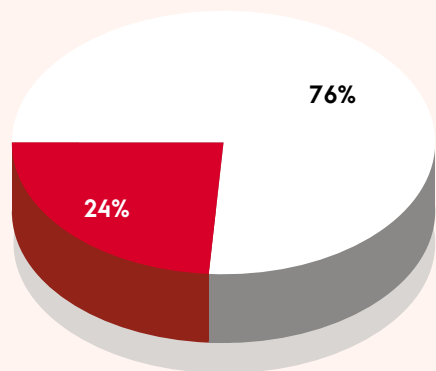
Forskerne bag

Forskningsgruppen er tilknyttet Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) på Aarhus Universitet:

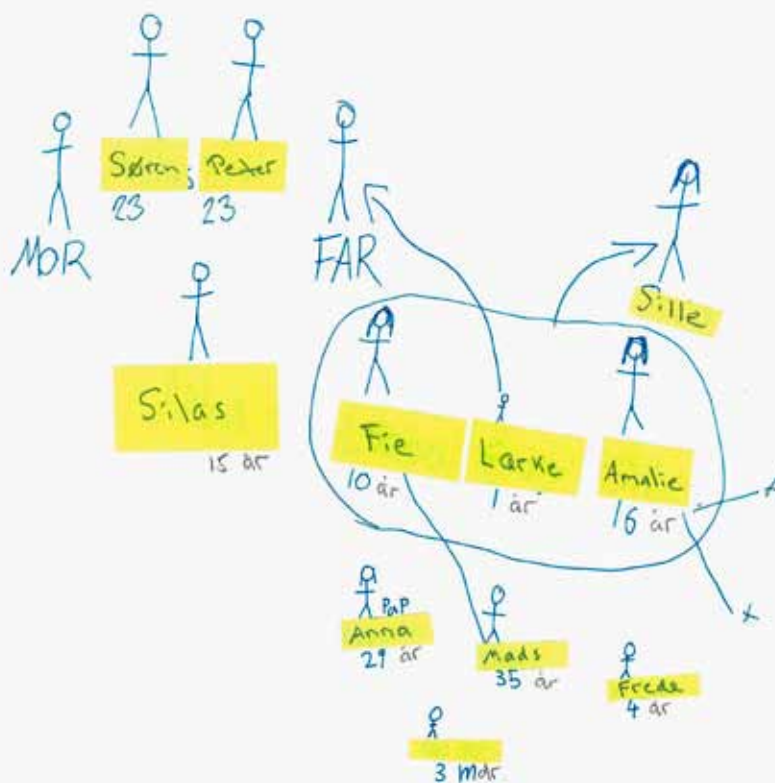
- lektor, ph.d. **Ida Wentzel Winther**
- lektor, ph.d. **Charlotte Palludan**
- lektor, ph.d. **Eva Gulløv**
- ph.d.-studerende, cand. pæd. antro. **Mads Middelboe Rehder**.

TAL OM FAMILIEFORMER & SØSKENDE

- 43 procent af alle ægteskaber ender med skilsmisse.
- 80 procent af danske børn har søskende.
- **24%** af alle børn under 18 år har halvsøskende.
- 25.916 børn har både hel-, halv- og papsøskende.
- Kun 5 % af børn over seks år er enebørn.
- Hvert fjerde barn har to familier.
- Enlige mødre med børn udgør 15 % af børnefamilierne.
- To ud af tre børn bor med far, mor og kun helsøskende under 18 år.
- 5.337 familier rummer både mors, fars og fælles børn.

Kilder: »Bevægelige søskendskaber« og Nyt fra Danmarks Statistik med tal for Børnefamilier og Børns søskende 1. januar 2012.

TEGN DIN FAMILIE

Hvem er far, mor og stedmor? Hvem er dine søskende og stedsøskende? Fie på 10 år tegner her og fortæller om sine familierelationer til forskerne.

HVAD ER SØSKENDE?
En forskergruppe søger svar i ny undersøgelse, film og bog.

It hasn't been forced. There's no blood.

synd, og har ingen mening om deleordninger og skilsmisse. De fastslår, at det er et vilkår, at voksne par bliver skilt, at familier brydes op, og børn adskilles og kobles sammen med andre, og at det er vigtigt ikke kun at se på, hvad det betyder for forholdet mellem forældre, nye partnere og børn. Relationerne mellem børnene har også en enorm og ofte overset betydning.

»Forældre er vigtige, men for nogle af de børn, vi har interviewet, er søskende vigtigere end forældre, og vores materiale viser, at deres indbyrdes relationer i høj grad er med til at definere deres selvforståelse, identifikationer, læring og handlemuligheder og indvirker på hele familiens dynamikker,« siger Ida Wentzel Winther.

Opgør med dogmer

Der er stærke samfundsmæssige forståelser af, hvornår man er rigtige søskende. Biologiske bånd dikterer deleordninger og afgør arvesager, men den forståelse udfordres i stigende grad, eksempelvis i takt med at stadigt flere børn bliver til ved sæd- og ægdonation.

Forskergruppen fastslår, at biologi potentielt har betydning, når søskende fortolker deres indbyrdes relationer, men at deres egen oplevelse af søskendskab også i høj grad afhænger af, hvilke relationer de har til hinanden. Relationerne er hele tiden i bevægelse, så man kan have søskendskaber, der ophører, og få nye – uanset om man er biologisk i familie.

Projektet slår også en pæl gennem det dogme, at børns position i søskenderækkefølgen har en entydig og given betydning for deres personlighed. At eksempelvis en storesøster har særlige træk i forhold til en lillebror. Den slags entydige psykologiske profiler over

»Børn, der bevæger sig mellem flere hjem, bliver stærkt opøvede i logistik og at fedte ind og ud af relationer. Det kræver stor opmærksomhed og vilje til omstilling.«

Forskningsprojektets leder **Ida W. Winther**

søskendetyper giver måske mening i en stabil kernefamilie, men når forældrene er skilt, og nye hjem og nye partnere og børn kommer til, kan man blive lillebror som stor og onkel til et barn på sin egen alder. Billedet er langt mere komplekst og bevægeligt.

Mødring mere udbredt

Forskerne noterer sig også, at søskendes pligt til at tage sig af, passe og hente deres søskende ikke fylder så meget som tidligere.

»Mange forældre vil ikke pådutte større søskende at tage ansvar for de mindre. Slet ikke i sammenbragte familier. Det skal ikke være en byrde for børnene, at forældrene har

giftet sig igen, og derfor får børnene besked på at gå til voksne eller pædagoger frem for at få hjælp fra deres søskende. Dermed bliver relationerne mellem søskende i højere grad bundet op på følelser frem for praktisk fællesskab,« siger Ida Wentzel Winther.

Alligevel oplever en del børn, at deres forældre i bedste mening er meget forhippede på sam- og nærvær mellem søskende. De har forældre, der ønsker, at de og deres søskende hurtigt bliver tætte, men ønsket om intimitet tipper over og bliver for meget og intimiderende. Det bliver med forskernes ord 'mødrende'.

Som eksempel nævner Ida Wentzel Winther 15-årige Arendse, hvis forældre opfordrer hende til at bade lillesøster eller at fortælle de andre søskende om noget, der er sket i ugen, mens de har været adskilt. Fint nok, men hun ville foretrække at nærme sig sine søskende på sin egen måde og i sit eget tempo. Peter på 17 år synes, at moderens ønske om at samle alle sine sønner ind imellem er for meget, især fordi Peter egentlig ikke orker sin ene bror.

»Flere af forældrene kan have tendens til at presse på, og denne ihærdighed kan virke 'mødrende', især over for søskende, der ikke bor sammen hele tiden,« siger hun. ■

IDA WENTZEL WINHTER

Projektleder på Bevægelige søskendskaber, forskningsleder, ph.d. og lektor i pædagogisk antropologi ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) på Aarhus Universitet i København. Forsker i hverdagsliv og er bl.a. forfatter til bogen 'Hjemlighed' og medforfatter til bogen 'Visuelle tilgange og metoder'.

FILM & LYD I FORSKNING

Visuelle forsknings- og formidlingsmetoder optager Ida Wentzel Winther. Hun har som led i projekt Bevægelige søskendskaber fulgt og filmet en række søskende på deres rejser rundt i lan-

det mellem flere hjem. Hun arbejder sideløbende på et projekt om hjemlyde, hvor hun optager lyd i en række hjem. I 2011 lavede hun filmet feltarbejde om børns hverdagsliv på Christiansø.